

Egy lángoló életút – Láng Gusztáv (1838–1869), az urológia, a parazitológia és a mikroszkopizálás magyar úttörője

Kiss László dr.

Százötven évvel ezelőtt, 1869. február 5-én Pozsonyban meghalt egy fiatal, a 31. életévét alig betöltött orvosdoktor. Gyászoló szülein, szűkebb környezetén kívül alig tudta valaki, hogy az elhunyt Láng Gusztáv, a kolozsvári Orvos-Sebészi Akadémia tanára volt. Láng a pesti egyetemre távozott Balogh Kálmán (1835–1888) utódjaként került Kolozsvárra 1867-ben. Ezt megelőzően, 1866 őszén mindketten indultak a pesti egyetemen, a sebészek részére elméleti orvostant előadó tanszékre kiírt pályázaton. A pályázatot Balogh nyerte meg, viszont az ő megüresült helyére Kolozsvárra Láng Gusztávot nevezték ki [1: 588]. Annak ellenére, hogy Láng – betegsége miatt – Kolozsvárra már nem volt képes érdemi munkára, korábbi, pesti munkásságának ismeretében leszögezhetjük: méltó utódja lehetett volna a már 1864-től a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagjaként, az *Orvosi Hetilap* főmunkatársaként ismert Baloghnak. Amíg azonban Balogh munkássága mint „az orvosi kar reformkorszakának egyik főtényezője” [2: 189] jól ismert és elismert, Láng torzóban maradt életművét ma már alig emlegetik. Halálának 150. évfordulója alkalom arra, hogy felhívjuk a figyelmet Láng sokoldalú, több szakágazatban Magyarországon úttörő jellegű munkásságára.

Láng Gusztáv egy pozsonyi evangélikus orvos, Lang Gusztáv (1803–1878) családjában született 1838. december 15-én. A Pozsonyhoz közeli Bazinból (ma: Pezinok) származó idősebb Lang Gusztávot Bécsben avatták orvossá 1830-ban. Orvosavató értekezését a gyomor rostos rákjáról (...de scirrhus ventriculi) írta [3: 117]. Pozsonyban telepedett le. Praktizált, illetve egy ideig ő volt a pozsonyi evangélikus kórház rendelő orvosa is. Tucen-táler Ágnes Katalinnal kötött házasságából 1837. június 13-án született László nevű fiuk. Láng Lászlót (1837–1914) ma műszaki nagyjaink közt mint a budapesti Láng Gépgyár alapítóját, a gőzturbina, illetve a Diesel-motorok gyártását Magyarországon elkezdő gépgyárost, vállalkozót tartják nyilván mind a magyar, mind a szlovák lexikonok. Másfél évvel később született meg öccse, Gusztáv, aki nemcsak atyja nevét, de hivatását is tovább-

vitte. (A teljesség kedvéért: lesz egy harmadik Gusztáv is a családban, László fia, aki szintén apja nyomdokaiba lép.)

Láng – ekkor még Lang – Gusztáv alap- s középiskoláit szülővárosában végezte. Korrigálnunk kell mind a magyar [4: 230], mind a szlovák [5: 622] életrajzi lexikonok azon állítását, hogy orvosi oklevelét Pesten szerezte volna meg. A bécsi egyetemen végzett orvosdoktorok „jegyzéke” (Verzeichnis) szerint Lang, Gustav 1862. február 18-án kapta meg orvosi oklevelét Bécsben [6: 26].

További pályafutását illetően a Hőgyes-féle *Emlékkönyv* adatait tartjuk mérvadónak: „Orvosdoktorrá avatása után a pesti egyetem élettani tanszéke mellett segéd lett, 1865-ben pedig a kórszövettanból magántanár; e mellett a húgyelemzést is előadta. 1867-ben a kolozsvári orvos-sebészi akadémiához nevezték ki tanárnak a Pestre jött Balogh Kálmán helyébe, előadásait azonban betegsége miatt csak a következő év október havában kezdte meg. Meghalt gümőkórban 1869. február 5-én” [2: 212].

Egy orvos bemutatkozása az *Orvosi Hetilap*ban

Az 1857-től megjelenő *Orvosi Hetilap* 4. évfolyamának 40. száma kazuisztikát közöl a pozsonyi evangélikus magánkórházból. A „dr. Gerley elsőorvos engedelmével” közölt dolgozat szerzője Láng Gusztáv [7]. A dilemmát – ki írta a dolgozatot: az idősebb vagy az ifjabb Láng – a szóban forgó kötet (évfolyam) tartalomjegyzéke dönti el, amely a kazuisztika szerzőjét így mutatja be: „Láng Gusztáv, orv. növendék Bécsben”. A dolgozatot tehát a bécsi medikusként a nyári vakációját otthon, Pozsonyban töltő Láng – már nem Lang! – Gusztáv írta, aki rendszeresen bejár atyja egykori működési helyére, az 1807-ben épült evangélikus kórházba (az épület ma is áll, átvészelve a csehszlovákiai rendszerváltás utáni zűrzavart: újra egyházi „birtok”, de már nem kórház). Az

elsődorvosként említett Gerley János (1816?–1867) (eredeti nevén Hardlicska, ami szlovákul gerlét jelent) 1865-ben válik majd országosan ismertté a csallóközi kretenizmusról tartott vándorgyűlési előadásával [8]. Az augusztus 8-án köhögés, nehézlégzés, étvágytalanság miatt felvett 62 éves péklegénynél Láng „kopogatással” és hallgatódzással idült hörghurutot, „tüdő légdagot” (emphysema) és a „felhágó függér dagját” (aneurysma aortae ascendens) diagnosztizálta. A beteg augusztus 28-án kómába esett, majd meghalt. A boncoláskor kitűnt, hogy gümőkórban is szenvedett, sőt „friss gümő-csoportok lerakódása” is látható. (Megkockáztatjuk a feltevést: lehet, hogy Láng itt és ekkor fertőződött meg a tuberkulózis bacilusával.) Tisztázódott a halál közvetlen oka is: a „névtelen ütértörzsben” (arteria anonyma) talált embólia, amely „agyvérhiányt” okozott, s így a beteg „hűdötten” múlt ki.

Láng orvosként is hű maradt az *Orvosi Hetilaphoz*. A lap 1862. augusztus 30-án közli a friss diplomás „tudor”, Láng „Idegen test a húgycsőben” című dolgozatát. Az eset Kovács Sebestény Endre főorvos osztályán (tehát a Rókus Kórházban [K. L.]) „észleltetett”, vagyis Láng a diplomaszerezés után nem maradt Bécsben. A rövid kazuisztika Láng két, korán kialakuló érdeklődési körét – botanika, illetve mikroszkopizálás – igazolja: a főorvos által a 20 éves beteg húgycsőéből „nyomkodásokkal” eltávolított idegen testtel „megtettem a górcsővi összehasonlító vizsgálatot”, s a test borsónak bizonyult. Érdeemes felfigyelni e rövid közlésre, hiszen azt bizonyítja, hogy nemcsak a szülészeti klinikán – Semmelweis tanársegéde: Kreutzer Ferenc [9] –, hanem a Rókus Kórház Sebészeti Osztályán is használtak már mikroszkópot.

Az *Orvosi Hetilap*ból értesülünk Láng botanikai/természettudományi érdeklődésének fő színteréről, a Természettudományi Társulatban kifejtett tevékenységéről is. (Láng és a Társulat kapcsolata megérdemelne egy külön tanulmányt.) A „Demos” név mögé rejtőző szerző a Természettudományi Társulat Közlönyének III. kötetét ismertetve így kommentálja 1862-ben Lángnak az „Adatok a tengeri mag csírázása történetéhez” című, az említett kötetben megjelent „értekezését”: „...vajha a szerző szabad idejét egészen a növényteni búvárlásoknak szentel; tágas, nálunk egészen parlagon heverő, de termékeny tér nyílna itten tevékenysége számára...” Lángot azonban nem csak a növények érdeklik. 1862. december 10-én a Társulat szakülésében – az orvos Bugát Pál elnökölt – „a pontyfélék hallás-szervére vonatkozó újabb felfedezéseinek főbb pontjait” adta elő [10: 186]. Fontos kiegészítést közöl e nyúlarknyi jegyzőkönyvi bejegyzéshez az *Orvosi Hetilap* 33. száma 1863-ban (665. o.): Láng németre fordított dolgozata megjelent Kölliker *Zeitschrift für wissenschaftliche Zoologie* lapjában „Das Gehörgorgan der Cyprinoiden...” címmel. Rudolf A. von Kölliker (1817–1905) würzburgi egyetemi tanár a XIX. század egyik legkiválóbb biológusa, szövevtanásza volt – 1849-től kiadott folyóiratában publikálni nemzeti elismerést jelentett!

Láng és Vámbéry tatárjának „ristéje”

Az igazi nemzetközi elismerést azonban a „véletlen” hozta meg Láng számára és tette őt a magyarországi parazitológia – Genersich Antal (1842–1918) mellett [11] – egyik úttörőjévé. A Természettudományi Társulat 1864. július 13-án tartotta közgyűlését, melynek végén „Lang G. a jelenlevő tagoknak a filaria medinensis egy példányát mutatja be” [10: 194]. Kátai nem fűz magyarázatot e fontos eseményhez. Mi azonban megteesszük, hiszen Láng – felismerve az eset jelentőségét – három publikációt is szentelt e témának [12–14].

Láng – ekkor már az élettan és felsőbb anatómia tanársegéde, Jendrassik Jenő professzornak a tanársegéde – 11 nappal e bemutató után jelenteti meg dolgozatát az *Orvosi Hetilap* 30. számában. Dolgozata e sorokkal indul:

„A sors kedvezményezése, vagy ha úgy tetszik mostoha-sága mindeddig megtagadta tőlünk azon ritka betegségnek észlelését, mely német szomszédainkat évek óta rémülésben tartja, noha csak górcsői a trichinaszörny, mely azt okozza” [12: 485]. A korabeli olvasó számára nem volt ismeretlen a „trichinaszörny”! F. A. von Zenker (1825–1898) drezdai patológus 1860-ban egy „tífuszban” elhunyt beteg izomzatában számtalan élő, mozgó „férgyet” talált. Zenker felismerte, hogy az 1830-as években angol természetbúvárok által leírt, hajszálla emlékeztető, spirálisan tekeredett s ezért a *Trichina spiralis* nevet kapott parazitát találta meg az emberi izomzatban. Mivel addig a (bél)férgesről nem volt ismeretes, hogy halálhoz vezető betegséget is okozhatnak, Zenker esete méltán keltett feltűnést, sőt riadalmat. Láng azonban siet leszögezni, hogy a sors nem a „szörnyet” juttatta a magyar orvosok kezére:

„Vámbéry, híres hazánkfia gondoskodott arról, hogy e hiányt pótolja, s habár nemis trichinos beteggel lepett meg, annál még érdekesebb keleti hozománnyal kedveskedett, mennyiben általánosan ismert tatárjában két „filaria medinensis” szállított Pestre. A szerencse engem kínált meg e ritka beteggel, melynek tudományos felhasználásáról ... tartozom számot adni honfitársaimnak...” Vámbéry Ármin (1832–1913), a későbbi híres turkológus, Láng földije (a Pozsony megyei Szentgyörgy szülöttje) 1864 májusában tért vissza Közép-Ázsiából. Útjáról magával hozta a később Molla Izsáknak nevezett „tatárt”, akinek röviddel Pestre letelepedése után „jobb-oldali térdhajlatából... a tatárul riste-nek nevezett féreg búvik elő” [15: 658]. A türelmetlen tatár maga próbálkozik a féreg kihúzásával – a féreg elszakad. Ezt a leszakadt részt kapja meg Láng, aki azt „közelebbi vizsgálat” alá veszi. Vizsgálata eredményéről teszi meg „számadását” a Természettudományi Társulat közgyűlésén, majd az *Orvosi Hetilap*, a *Gyógyászat*, illetve a bécsi orvosi hetilap hasábjain. E tudománytörténetileg érdekes „sztorit” 2017. október 6-án adtam elő Dunaszerdahelyen, a XV. Nemzetközi Vámbéry-konferencián – a konferenciakötetben való megjelenése várható [15].

Láng „esetleírása” azonban jóval több a szokványos kazuistikánál. A ma *Dracunculus medinensis* néven ismert, a fonálféreg (*Filaria*-féreg) közé sorolt „medinai féregnek” (Dragonneau, Höllenwurm, Guinea-worm, guineaféreg) ez az első magyar nyelvű szakszerű leírása. Egyben bizonyítéka annak is, hogy Láng kitűnő ismerője a korabeli szakirodalomnak. Megerősíti a dán Jacobson, illetve Maisonneuve azon feltételezését, hogy a filaria az elevenszülő „nematoidák” közé tartozik: „Ezen élő fiatalokat én is millió számra találtam az eddig eltávolított filaria darabokban, s nem kis örömet szereztem nekem rendkívüli mozgékonyaságuk, mely alig engedte, hogy egy példányt a górcső alatt csak néhány másodpercig is rögzítsek” [12: 485]. Későbbi kutatások erősítik majd meg Láng azon feltevését, hogy „az ivó víz azon vehiculum, mely ez állatokat az emberi testbe szállítja” [12: 487]. Pontos leírást ad a féreg testből „kitakarodás”-ának módjairól is: „Betegemnél ... az első filaria átfúródását kelés előzte meg, míg a második oly észrevétlenül történt, hogy a beteg bámulva nézte, midőn azon helyen, hol tapintó ujjam a második filariát fölfedezte, körmömmel egy kis vart eltávolítván, e var alól a filaria egyik vége kandikált ki” [12: 502].

Láng az urológia előfutára

Lágnak a húgyúti bajok iránti érdeklődése valószínűleg a „górcsővészet” iránti szenvedélyével függ össze. Mint láttuk, már 1862-ben mikroszkóp segítségével állapítja meg a húgycsóból eltávolított idegen test növényi eredetét. 1863-ban Láng intézeti segédorvos Batizfalvi „sebész és orthopaediai” magángyógyintézetében. Ez idő tájt bővül az intézet sebész osztállyal. Itt távolítja el – vendégként – Balassa professzor egy 50 éves férfi hatalmas felső állcsonti daganatát. Láng nemcsak asszisztált, hanem az eltávolított daganat kórszövettani vizsgálatát is elvégezte: „az általam tett górcsővi vizsgálat az álképletet egyszerű rostos dagnak mutatá” [16: 698]. A Batizfalvi-intézetből közölt második kazuistika egy húgycső-metszést ír le. A tízéves makedóniai (!) kisfiú hólyagkövét Balassa professzor távolította el 1863. június 27-én. A kazuistika érdekessége a gyógyulás, a kórházból távozás (augusztus 4.) utáni időre vonatkozik: a kis beteg ugyanis egy fonálszerű testet vizelt ki, amelyet átadott Lángnak. Láng felismerte, hogy az „érleketési kacs” darabjáról van szó, amely idegen testként húgykőképződés oka lett. Láng a „pesti egyetemi vegműhelyben” eszközölt „bontással” (analízissel) megállapította a húgykő pontos vegyi összetételét [17]. Ilyen előzmények ismeretében nem meglepő, hogy Láng az 1865/66-os tanévben „a húgyelemzés és kórszövettan” magántanárává habilitáltatott [1: 563]. E témában úttörő dolgozata „Húgyelemzési tanulmányok” címmel 1866-ban jelent meg a pozsonyi Országos Kórház orvosai – ifj. Zlamál Vilmos, Gotthardt Károly, Kanka Károly – által szerkesztett és kiadott *Orvosi Szemle* című lapban. 1865-ös, 1. évfolyama még *Kórházi Szemle* címmel jelent meg [18]. (Saj-

nos, az *Orvosi Szemle* nem található sem az Országos Széchényi Könyvtár, sem a Semmelweis Orvostörténeti Könyvtár állományában.) Két urológiai tárgyú dolgozata 1866-ban azonban az *Orvosi Hetilap*ban is megjelent.

A lap 14. számában közli Láng dolgozatát, amely igazolja a tanársegéd jártasságát a laboratóriumi munkában. Egy olyan „vízkórban” szenvedő beteg vizeletét vizsgálta, akinek vizenyője az anamnézis alapján sem szív-, sem vesebajra nem vezethető vissza. „Fehérnye, csukor, epeanyagok, vér, geny, veshengerkék” nincsenek a vizeletben, viszont a vizelet a bomlás kezdetekor bíbor-piros árnyalatot vesz fel. Láng „Than tanár úr utasítását” (Than Károly, az egyetem vegytanprofesszora) követve számos kísérletet végez el – mi csak a végeredményt ismertettük: a vizsgált vizelet olyan betegtől származik, kinek veséiben alloxán (a húgysav rokona) képződik [19].

Az 1866-ban lezajlott kolerajárvány arra ösztönzi az ekkor már magántanárként publikáló Lángot, hogy a kolerában szenvedő betegek vizeletének „górcsővi és vegybontási” vizsgálatával járuljon hozzá a kolera kórtanához. Ma már tudjuk, hogy a kolerának vesebajként való értelmezése zsákutcának bizonyult. Érdekes viszont idézni a dolgozat orvostikai kicsengésű sorait: „...óvakodom ... theoriát alkotni ... a tudomány ... úgy mint ... hivatásunk megkívánják ... hogy ezen kutatásoknál ne felületesen, de minél lelkiismeretesebben járjunk el ... tiszta belátásunk[at] ... nem elhamarkodott theorémák, hanem számos és lelkiismeretes észleletek adandják” [20: 839].

Valószínűleg ez lett volna Láng vezérelve Kolozsvárott is. Sajnos, mint arra tanulmányában utal – „a vizsgált esetek száma saját megbetegedésem következtében...” csak 12 [20: 835] –, Erdélybe már betegen utazott el. Életműve torzóban maradt, ám e torzó sejteti: milyen teljesítményre lett volna képes e kétszeresen – tudományszomjtól és tüdővészttől – lángoló élet.

Irodalom

- [1] Győry T. History of the medical faculty. [Az orvostudományi kar története.] Pázmány Péter Tudományegyetem, Budapest, 1936. [Hungarian]
- [2] Hőgyes E. (ed.) Memory book of the past and present of the Medical Faculty of Royal Hungarian University of Budapest. [Emlékkönyv a Budapesti Királyi Magyar Tudomány Egyetem Orvosi Karának multjáról és jelenéről.] Magyar Orvosi Könyvkiadó Társulat, Budapest, 1896. [Hungarian]
- [3] Dörnyei S. Old Hungarian medical dissertations. Vol. III. Vienna: University and Josephinum 1729–1848. [Régi magyar orvostudományi értekezések. Harmadik kötet. Bécs, Egyetem és Josephinum 1729–1848.] Borda Antikvárium, Zebegény, 2010. [Hungarian]
- [4] Kapronczay K. Hungarian medical biographical encyclopaedia. [Magyar orvoséletrajzi lexikon.] Mundus Magyar Egyetemi Kiadó, Budapest, 2004. [Hungarian]
- [5] Maťovčík M, Parenička P. (eds.) Biographical encyclopaedia of Slovakia. Vol. V. Km-L. [Biografický lexikón Slovenska, vol. V. Km-L.] Slovenská národná knižnica. Národný biografický ústav, Martin, 2013. [Slovak]

- [6] Registry of Doctors of Medicine graduating from the Medical Faculty of University in Vienna from the beginning of 1849 until the end of academic year 1872/73. Vol. I (A–L). [Verzeichnis an der medizinischen Fakultät der Universität Wien vom Anfang des Jahres 1849 bis zum Ende des Studienjahres 1872/73 promovierten Doktoren der Medizin. I. Teil (A–L).] Beilage zum Tätigkeitsbericht des Archives der Universität Wien für das Jahr 1960. [German]
- [7] Láng G. Aneurysm of the aorta with left ventricular hypertrophy – tuberculosis and bronchitis – death, probably caused by embolism of the arteria anonyma. [Függérdag (Aneurysma aortae) a balszív túltengésével; – tüdőgümőkór és hörghurut; – halál, valószínűen a névtelen ütér betömülése (embolia) következtében.] Orv Hetil. 1860; 4: 783–786. [Hungarian]
- [8] Kiss L. History of endemic cretinism in Csallóköz. [A csallóközi endémiás kretinizmus története.] Orv Hetil. 2012; 153: 1752–1759. [Hungarian]
- [9] Kiss L. Ignác Semmelweis and the Hungarian Medical Weekly Journal. [Semmelweis Ignác és az Orvosi Hetilap.] Orv Hetil. 2018; 159: 1065–1070. [Hungarian]
- [10] Kátai G. History of the Royal Hungarian Natural Science Society since foundation to present day. [A Királyi Magyar Természettudományi Társulat története alapítástól fogva máig.] Pest, 1868. [Hungarian]
- [11] Kiss L. The publication of medical parasitology in the Hungarian history of hygiene: Antal Genersich (1842–1918), the unfairly forgotten pioneer of Hungarian parasitology. [Az orvosi parazitológia megjelenése a közegészségügy hazai történetében. A parazitológia méltatlanul elfeledett magyar úttörője: Genersich Antal (1842–1918).] Orv Hetil. 2009; 150: 175–177. [Hungarian]
- [12] Láng G. A case of “Filaria medinensis”. [„Filaria medinensis” egy esete.] Orv Hetil. 1864; 8: 485–488, 501–505. [Hungarian]
- [13] Láng G. Filaria medinensis. [Filaria medinensis.] Gyógyászat 1864; 4: 658–662. [Hungarian]
- [14] Láng G. A case of Filaria medinensis. [Ein Fall von Filaria medinensis.] Wiener Med. Wochenschr. 1864; 14: 772–774, 789–791, 806–808. [German]
- [15] Kiss L. The “riste” came out or what may Hungarian medicine thank to Vambery’s Tartar? [„Kijött a riste”, avagy mit köszönhet a magyar orvostudomány Vámbéry tatárjának?] Előadás a XV. Nemzetközi Vámbéry Konferencián, Dunaszerdahely, 2017. okt. 6. [Hungarian]
- [16] Láng G. Fibroid tumor in the left side of the mandible – extirpation – healing. [Rostdag (Fibroid) a felső állcsont bal felében – kiirtás – gyógyulás.] Orv Hetil. 1863; 8: 697–699. [Hungarian]
- [17] Láng G. Cystotomy – healing – the unexpected leaving of the suture through the urethra. [Húgycsőmetszés (cystotomia) – gyógyulás – az éreketési kacsak váratlan kiürítése a húgycsőn át.] Orv Hetil. 1863; 8: 754–755. [Hungarian]
- [18] Kiss L. The “Hospital Review” in 1865 – the first journal for hospital service in Hungary. [Az 1865-ös pozsonyi Kórházi Szemle – a magyarországi kórházügy első folyóirata.] Comm de Hist Artis Med. 2001; 174–177: 113–123. [Hungarian]
- [19] Láng G. Alloxan in the urine. [Alloxan a húgyban.] Orv Hetil. 1866; 10: 235–237. [Hungarian]
- [20] Láng G. Data to the pathology of Asian cholera. [Adatok az ázsiai cholera kórtanához.] Orv Hetil. 1866; 10: 835–839. [Hungarian]

(Kiss László dr.,
SK-93 008 Csizradvány 284., Szlovákia
e-mail: kiss.agi@panelnet.sk)

ELADÓ PRAXIS

Soproni, Harka csatolt községgel bővített 2500 fős felnőtt **házi orvosi praxisomat** nyugdíjazás miatt eladnám, foglalkozás-egészségügyi praxisom későbbi átadásának lehetőségével. Munkájára igényes kolléga jelentkezését várom!

e-mail: videograf@t-online.hu